

4.Патрушев В.Д. Удовлетворенность свободным временем как социальный показатель //Соц. Иссл.-2002.№1.С.52-60.

5.Сеченов И.М. Избр. произведения.-М.,1953.-252с.

6.Соколов Э.В. Рациональное использование времени и культура досуга // Социология культуры. Методология и практика культурно-просветительной работы. -Л.: ЛГИК, 1982. С.15-25.

7.Социальная философия. Учебник // Под общей редакцией Андрущенко В.П., Горлача Н.И. // Киев-Харьков: Издательский центр "Единорог", 2002.-736с.

УДК 37.014.521+371:504

Саєнко Т.В., Познанська О.В.

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОГО НАВЧАННЯ

У статті розглядаються педагогіка і екологія, що у розумному синергетичному синтезі в сучасних умовах, мають великий шанс виявитися найдієвішим знаряддям у підготовці майбутнього мудрого покоління, що подолає екологічні глобальні та регіональні проблеми.

Розуміння та відчуття сенсу існування, тобто, життя, означає, що людина з честю виконує своє земне покликання. Але в цьому розумінні і чутті вся проблема. Згадаймо дитинство: навколо все величне, прекрасне, загадкове, світ видається чудовим. В цей період активно розвивається наша природна абсолютна свідомість: радіємо життю, воно бачиться вічним, нескінченним. Ми єдині з усім живим, обожнюємо тварин, дивуємось рослинам, зачаровані квітами, дорослі – найкращі друзі, чуйні, привітні, з кмітливим, допитливим розумом, невтомні у діях, праці, винаходах, творінні, довіряємо їх досвіду, таланту, вчимося у них. Приклад старших – це перші педагогічні уроки з високим коефіцієнтом корисної дії, ще не внесені до планів та розкладів, але всмоктані дитячим еством назавжди. Це природне, екологічне навчання, що залежить від оточення, соціуму, умов, які зустрічають нас на початку вирію життя.

Настає час формальної освіти: приходимо до школи, вищого навчального закладу (ВНЗ). У стосунках все менше природи, але більше прагматизму, бюрократії, з'являється жорстокість. Множаться обов'язки, надмірні вимоги, претензії, дорослі активно підключають молодь до соціальної ієрархії, де взаємини між людьми іноді нагадують диких тварин – перемагає сильніший, витриваліший, спритніший. Життя примушує розрізняти особливості людського гонору, стану суспільства, його вимог, неписаних правил. Етика, мораль не в моді, а краса зовнішнього світу затьмарюється дрібним, буденним, пересічним. Абсолютна свідомість покривається, як пилом, товстим шаром відносної, через яку ми втрачаємо зв'язок з Величним, Вічним, Святим.

Зростання відносної свідомості позбавляє людину спокою, рівноваги, гармонії зі світом, із собою, оскільки веде до втрати природних, як правило, чудових властивостей, здібностей, перетворює особистість, яка, можливо, й не сформувалася, на постійного споживача, що не набув відчуття доцільності свого існування, перетворився на вічного заробітчанина, шукача вигоди, старателя матеріальних цінностей. Феномен життя його не цікавить, бо не входить до кола обмежених інтересів, де першочергове значення набули статки, прибутки, пристрасть до примарливої зверхності над усім живим.

З таким обмеженим внутрішнім світом людина прийшла до екологічної кризи, якої не знала усі попередні тисячі років свого існування. Колись навчання автоматично означало вихованість, високу культуру, толерантність, повагу до всього живого і неживого, тобто, природного. Нині все навпаки: при великій кількості освічених людей ми маємо високу деградацію земель, надмірні викиди шкідливих речовин, використання найсучасніших наукових відкриттів у цілях, що ведуть до знищення довкілля, людини, становлять реальну загрозу для майбутніх поколінь. Це зворотний бік цивілізації, що є

наслідком однобокого розуміння сили і могутності знань [1], це відірваність виховання від навчання, це втрата духовності і підміна її голим раціоналізмом і практицизмом, який спустошує не тільки душі, а й навколишнє середовище, веде до глобальної прірви і колапсу розвитку людства.

Релігії намагаються рятувати людей від шизофренії: узгоджувати абсолютну і відносну свідомості, на свій розсуд примирюють людину саму з собою та зі світом. На цьому шляху вони також не уникають протиріч, переваг активного і агресивного сьогодення над вічністю, зрештою, сварок, протистоянь. Гасла до вселенської любові, надії, віри трансформуються іноді до самозакоханості, самовпевненості, амбітності, а віра часто підміняється віруваннями. Ні школа, ні ВНЗ цього важливого аспекту виховання і навчання не помічають, чи в кращому разі, обходять мовчанням, не приділяючи належної уваги таким важливим світоглядним питанням, залишаючи своїх вихованців, часто на все життя, у пошуках відповідей. Суспільство стає все більше штучним, неекологічним, засміченим промисловими та побутовими відходами, інформаційно брудним, навіть, небезпечним.

Справжня віра потребує домінування абсолютної свідомості над відотною, закріплення і розвитку дитячої закоханості у світ, з якою ми приходимо у нього, відчуваючи глибоку довіру і любов до всього суцього, важливість свого перебування у ньому, що однаково має бути відкритим для всіх. Коли ж немає поваги до довкілля, людей, годі сподіватися на глибоку, самовіддану віру. Тоді формується лише слабенька будівля тимчасової ідеології або фанатичного невігластва, що швидко руйнуються під тиском інших, більш сильніших впливів [2]. Яскравий приклад – відвертий масовий перехід колишніх комуністів-атеїстів до різних конфесій і партій, особливо, домінуючих та правлячих, розростання різноманітних сект, агресивних угруповань, збільшення кількості людей із шкідливими звичками, чи просто психічно хворих і небезпечних для суспільства.

Сьогоднішня проблема більшості інституцій суспільства полягає у відсутності єдиного бачення Природи, розуміння вже відомих і відкритих її законів, правил, принципів розвитку та нормального функціонування. Екологічна освіта не стала пріоритетною у широкому і справжньому сенсі цього слова, не виконуються бодай елементарні заходи з поширення природоохоронних заходів, що свідчать про низький рівень знань з питань захисту довкілля та й самої людини у ньому. З іншого боку – прослідковується зловісна закономірність: все частіше могутність і сила людського розуму та праці приносять страждання, а не користь, оскільки не всі відкриття і досягнення науки, техніки, технологій використовуються для блага суспільства і Природи [3]. Людина сама собі завдає шкоди, часом, сильної і непоправної. Причина проста: як людство дискретно уявляє собі світ, як воно вперто плаче у собі відносну свідомість, так і діє – шкодячи, а потім намагаючись виправляти помилки, не усвідомлюючи, як діти, наслідків своєї недолугої діяльності.

Моральний кодекс винайшли люди, але й він змінюється в залежності від умов життя. Скажімо, в наш час те, що колись заборонялося і вважалося гріхом, нині жваво пропагується, підживлюється і стимулюється, розносячи і вкорінюючи повсюдно неетичну інфекцію. На щастя, Природа лишається до своїх дітей терплячою і толерантною: так же сходить і заходить Сонце, квітнуть дерева, співають птахи. Такою мала бути наша свідомість, а не повною протиріч, крайнощів, нескінчених бажань. Почуття мають доповнювати наше життя, а не керувати ним, де існують закони вічні, могутні, неупереджені. Всі ці положення повинні домінувати в освіті, якщо вона претендує на засіб освітлення життєвого шляху кожного члена суспільства і всього загалу разом.

Нині важко похвалитися ідеальними, злагодженими, високоморальними колективами навіть у закладах освіти, не кажучи вже про звичайні службові, робітничі, медичні, керівні. Життєвий досвід сьогодні майже нічого не вартий, хоча коштує не

одного вищого навчального закладу. Після полудня віку Людина сама піднімається над сьогоденним, плинним, сягає нового стану душевного внутрішнього спокою, мовчання, знову помічає красу довкілля, її неперевершеність, велич, чудесність. Але більшість свого активного трудового життя люди проводять у несвідомому стані, або лише у нижній стадії свідомості – у глибоко відносній.

Ще Монтень зауважив, що освіта формує свідомість людей, але, як правило, у більшості випадків одурманює, відриває від єдності з Природою, плекає “армію” трудових солдатів, здатних виконувати накази: ні цілісного бачення світу, ні мети існування вона не розкриває, бо реалізує амбіції керівної верхівки та її плани. Можливо, лише сьогодні, з усвідомленням громадськістю необхідності руху до гармонійного, збалансованого, сталого розвитку, прийшов час реально відкинути штучні -ізми та об’єднати всі гілки суспільного знання у єдиному екобезпечному напрямку [4]. З цього виходить, що процес навчання має відбуватися протягом усього життя з відтворенням на усіх рівнях, від початкового до післяфахового, вищих моральних цінностей людства, Природи, її законів та приборкання споживацтва, марнотратства, розпусти, які культивуються нині.

Освіта охоплює найактивнішу частину суспільства і має використати всі важелі для формування цивілізації знань: не мертвих, у вигляді мегабайтів інформації, а живих, дієвих, спрямованих на задоволення мінімальних потреб і запитів високоморальних, справді освічених людей [5]. Молодь можна навчити чого завгодно. Слова не мають власного змісту, останній формується через контекст та конкретику матеріалу. Спрямування і досвід педагога визначають основний акцент лекції. Слухач не має досвіду, а іноді й можливості, тут же перевірити почуте, осмислити його; він, частіше, повинен просто повірити, прийняти, запам’ятати, у кращому разі. Така інформація ще не є знаннями, оскільки, разом з не пережитим, нав’язаним, з’являється подавлений сумнів, що частіше замовчується, відкидається, ігнорується, але він нікуди не зникає, а лише глибоко відходить до зони несвідомого чи підсвідомого. Такими «знаннями» переповнені сьогоденні студенти: велика кількість предметів, іноді їх нелогічна послідовність, зрештою, відсутність вільного вибору, примножує армію «трудова солдатів», без глибоких принципів, твердих переконань, високоморальних якостей. Чого ж нарікати на нинішнє суспільство? Якщо чуда не станеться, то нас чекають «соціальні джунглі» з нелюдськими відносинами, квітучими збоченнями і пороками.

Зв’язок з Природою, усім суцим має формуватися через любов до всього: живого і неживого, рослинного, тваринного, людського світів, роботи, навчання, могутніх законів, а не через доктрини, ідеологічні виверти, теологічні мудрування, відірвані часом від життя, досвіду, справжньої, а не вигаданої, історії. Турбує активне поширення обману у суспільстві, войовничий паразитизм, експлуатація Природи, Людини, задоволення владних амбіцій, інтересів, потреб за рахунок інших. Не одна імперія, царський дім скінчили своє існування через порушення фундаментальних законів, що діяли до їх появи і діятимуть після спритних підприємців-лихварів. Поляризація суспільства – це порушення рівноваги, що карається всесильним екологічним законом гармонії, який діє невідворотно, безпощадно, з природною розважливостю і безпомилковістю [6].

У світі все проходить за певними циклами і це не мудрування філософів, вчених, це прояв вищих сил Природи, елементами якої є ми всі без виключення, як атоми чи молекули складають всі без виключення речовини і матеріальні об’єкти. Люди і суспільство теж є певними частками, які взаємодіють і формують оточуючий світ. Від їх стану, енергії, живучості залежатиме проявлене довкілля, яке не може стати тільки об’єктом користування для власного бажання, а має служити сферою творіння прекрасного, справедливого, доброго, екологічного життя. Рівень науки, культури зростає, та трагедія людини посилюється, бо вона все більше і все далі відходить від самої себе, що є єдиним цілим з оточуючим її світом. Ми є дітьми єдиної могутньої Свідомості, що являє нам себе у різних формах та проявах [7]. Мудрість має бути заснована на вірі (а

не на віруванні), на надії (бо багато чудесного ще не розкрито, не досліджено, не виявлено), на любові у глибинному значенні цього слова (без домішок лицемірства, неправди, жадоби).

Вища освіта має відповідати своїй суті: вона повинна бути не горами мертвої інформації для цікавих і жадібних, а трансформувати людину до розуміння сенсу свого існування, величі Природи, безкрайньої, неперевершеної, чудової, позачасової. Завдання кожної людини, який би фах вона не обрала - нарощувати інтелект і оволодівати індивідуально-особистісною душею [8]. Наповнює, формує інтелект психічна енергія, яку ми добре в собі відчуваємо, але не всі вміємо з нею поводитися. На Сході відомо з давніх-давен, яку силу вона має, особливо якщо виходить від великої кількості людей. В армії вона влучно називається “бойовим духом”. Цією могутньою зброєю ефективно може скористатися вища освіта, оскільки інтелект є найбільш сприятливий матеріал для реалізації духовності. До ВНЗ вступає молодь з високим інтелектуальним потенціалом і треба відкрити в ній невичерпне джерело творчої психічної енергії. Тому сучасна наука і релігія мають цікаві точки дотику з вивчення колосального інтелектуально – психічного впливу на людей і суспільство. Тут знання набувають такої цінності та сили, що вони або є, або їх немає: інтегрується все про світ, людину, навколишнє середовище і досягається невидима, але така бажана рівновага особистості, світу і особистості зі світом.

Слід зазначити, що сучасний стан науки вимагає від дослідника образно-інтуїтивного мислення, яке повинно стати на озброєння ВНЗ, усієї системи освіти. Загадка, скажімо, геніального винахідника Ніколи Тесли була в тому, за свідками очевидців, що він ніби жив одночасно у двох світах – фізичному, звичайному і духовно – енергетичному. Із останнього він черпав ідеї, свої відкриття, що здавалися сучасникам фантастикою. Він, наче чаклун, здобував знання з енергетичного поля Всесвіту. Подібне «зчитування» інформації творчі люди називають озарінням. Він казав: «Мій мозок – тільки приймальний пристрій» і вважав, що кожна людина - автомат космічних сил. Це й справді так – людина у своєму походженні є частинкою Єдиної Могутньої Системи Світобудови [9]. Тесла писав: «Я впевнений, що єдиний Космос об'єднаний в матеріальному і духовному значенні. В космічному просторі існує певне Ядро, звідкіля ми черпаємо силу, натхнення. Хто носить у собі віру - відчуває себе сильним, працює з радістю, бо впевнений, що є часткою загальної гармонії ».

Найефективніші інформаційні системи створено за фактом спостережень біологів, екологів, оскільки людина чи інша жива істота є найгеніальнішим багат шаровим біонтернетом. Генетичній інформації будь-якого організму відповідає власне інформаційне поле, а кожна клітина живої істоти несе свої біологічні поля, що, ніби краплини ртуті, зливаються при збільшенні кількості клітин. Досліди підтверджують, що думки, відчуття теж формують певну польову структуру, яка гармонізує загальний інтернет людини. Умілі хакери можуть проникати в чужі біоінтернети і викачувати звідти необхідну інформацію. Таке явище з давніх-давен відомо як ефект телепатії, телекінезу, екстрасенсорики, народного цілительства.

Учені давно помітили, що клітини всього живого розвиваються згідно з єдиною системою законів, яку поки що наука пізнає в окремих розділах. Обробити силу-силенну фактів, дослідів, спостережень можна лише шляхом образно-інтуїтивного підходу, який значно збільшує пам'ять, доводячи її до феноменальних позначок. Релігії інтуїтивно сповідують безсмертя душі, навіть вважають, що з покоління у покоління душа зростає і, досягнувши найвищого рівня, переходить у світ Вищого Розуму. Заради цього, мабуть, існує Всесвіт і його витвір Homo Sapiens, а життя на Землі, за такого підходу, є звичайною школою, може, навіть, вищою, таким собі ВНЗ, де вирощується Розум.

Значення духовного потенціалу нації дуже велике, це запорука любого зросту, успіху, прогресу в будь-якій галузі матеріальної діяльності [10]. Якщо порівняти дві економічно високорозвинені країни - США і Японію, то успіхи останньої у темпах розвитку науки, економіки, освіти вражають і це, в першу чергу, пов'язують з тим, що

Японія є однією з високодуховних країн світу; тоді як США - одна із найбільш розвинених у духовному відношенні. Сьогодні успіху досягнуть ті країни, де відбудеться справжній симбіоз науки і релігії. Завдання науки - якомога більше невідомого робити відомим, а мета релігії - більш висока і комплексна - вказувати на наявність у світі чудесного, таємничого і далекого за межами дослідження. Об'єднання цих двох великих сфер людської діяльності створить умови для найвагоміших здобутків суспільства, що постійно трансформується на базі віри, екологічного життя, заснованого на розумінні і відчутті вищих сил Всесвіту, безмежних можливостей Людини та необхідності їх гармонійного, творчого співіснування [11].

Нахил лише у сторону релігії або науки не може бути корисним, має бути рівномірне поєднання цих важливих гілок людської діяльності. Розвиток науки ігнорувати важко і небезпечно, але й релігійний фанатизм не може бути притаманний сучасній людині. Освіта має йти попереду у справі комплексного розвитку особистості, надаючи знання з цілісного бачення світу, його історії, прорахунків і успіхів, що обов'язково примножаться у майбутньому. Про останнє доцільно думати сьогодні, а не будувати тимчасові «базарні палатки» для прискореного перебігу до іншого історичного моменту.

Педагогіка і екологія у розумному синергетичному синтезі мають великий шанс виявитися найдієвішим знаряддям у підготовці майбутнього мудрого покоління, що подолає екологічні глобальні і регіональні проблеми та буде щасливим з вірою, надією і любов'ю.

Література.

1. Андрущенко В.П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть // Вища освіта України, 2001, № 1, с.13.
2. Аносов І.П. Сучасний освітній процес: антропологічний аспект. К.; Твім інтер, 2003.- 390с.
3. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. - М.: Academia, 1999. – 788 с.
4. Білявський Г.О., Боголюбов В.М. Нові концептуальні підходи до розвитку екологічної освіти в Україні на початку ХХІ ст. // Наукові записки НУКМА. Спец. випуск, 2000, т.18, с. 300-305.
5. Білявський Г.О., Саєнко Т.В. Проблеми реалізації в Україні програми ЄЕК ООН « Освіта для екобезпечного (сталого) розвитку » // Екологія і ресурси , 2007, вип.16, с.90-97.
6. Бровдій В.М., Гаца О.О. Закони екології: соціально-економічні, геофізичні та геохімічні. – Київ, 2003. – 179с.
7. Вернадский В.И. Научная мысль как планетарное явление. – М.: Наука, 1991.
8. Гор А. Равновесие на Земле: экология и человеческие души. – М.: прогресс, 1993. - 576с.
9. Горелов А.А. Экология.: Курс лекций. – М.: Центр, 1998. – 240с.
10. Громадська оцінка екологічної політики в Україні.: Доповідь українських громадських екологічних організацій. – К., 2003. – 140с.
11. Данилов – Данильян В.И., Лосев К.С. Экологический вызов и устойчивое развитие. – М.: Прогресс – Традиция, 2000. – 415с.

УДК 378.14

Светова А.О.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СПОРТИВНОГО КОЛЛЕКТИВА

В статье рассматривается проблема пространства, обуславливающего социально- психологическое состояние и педагогические взаимоотношения.